

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

15 december 2025

WETSVOORSTEL

betreffende de objectieve neutraliteit
van de personeelsleden
van het federaal openbaar ambt,
waarbij het hun verboden is
bij de uitoefening van hun ambt zichtbare
tekens van een geloofs- of levensovertuiging
te dragen

Verslag

namens de commissie
voor Binnenlandse Zaken,
Veiligheid, Migratie en
Bestuurszaken
uitgebracht door
de heer **Jeroen Bergers**

Inhoud	Blz.
I. Procedure	3
II. Inleidende uiteenzetting	3
III. Algemene bespreking.....	5
IV. Artikelsgewijze bespreking	10
V. Stemmingen	11

Zie:

Doc 56 0149/ (B.Z. 2024):
001: Wetsvoorstel van de heer De Smet.
002: Amendement.
003: Advies van de Raad van State.
004: Amendementen.

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

15 décembre 2025

PROPOSITION DE LOI

relative à la neutralité objective des agents
de la fonction publique
fédérale et interdisant le port
de signes convictionnels visibles
dans l'exercice de leurs fonctions

Rapport

fait au nom de la commission
de l'Intérieur,
de la Sécurité, de la Migration et
des Matières administratives
par
M. Jeroen Bergers

Sommaire	Pages
I. Procédure	3
II. Exposé introductif.....	3
III. Discussion générale.....	5
IV. Discussion des articles.....	10
V. Votes.....	11

Voir:

Doc 56 0149/ (S.E. 2024):
001: Proposition de loi de M. De Smet.
002: Amendement.
003: Avis du Conseil d'État.
004: Amendements.

**Samenstelling van de commissie op de datum van indiening van het verslag/
Composition de la commission à la date de dépôt du rapport**

Voorzitter/Président: Ortwin Depoortere

A. — Vaste leden / Titulaires:

N-VA	Jeroen Bergers, Maaïke De Vreese, Wim Van der Donckt
VB	Ortwin Depoortere, Francesca Van Belleghem
MR	Catherine Delcourt, Denis Ducarme
PS	Ridouane Chahid, Éric Thiébaud
PVDA-PTB	Greet Daems, Julien Ribaud
Les Engagés	Xavier Dubois, Benoît Lutgen
Vooruit	Brent Meuleman
cd&v	Franky Demon
Ecolo-Groen	Matti Vandemaele
Open Vld	Paul Van Tigchelt

B. — Plaatsvervangers / Suppléants:

Christoph D'Haese, Koen Metsu, Lotte Peeters, Darya Safai
Werner Somers, Frank Troosters, Sam Van Rooy
Philippe Goffin, Florence Reuter, Victoria Vandenberg
Khalil Aouasti, Dimitri Legasse, Marie Meunier
Nabil Boukili, Raoul Hedebouw, Farah Jacquet
Jean-François Gatelier, Pierre Kompany, Aurore Tourneur
Nele Daenen, Achraf El Yakhoulfi
Sammy Mahdi, Phaedra Van Keymolen
Sarah Schlitz, Stefaan Van Hecke
Katja Gabriëls, Kjell Vander Elst

N-VA	: Nieuw-Vlaamse Alliantie
VB	: Vlaams Belang
MR	: Mouvement Réformateur
PS	: Parti Socialiste
PVDA-PTB	: Partij van de Arbeid van België – Parti du Travail de Belgique
Les Engagés	: Les Engagés
Vooruit	: Vooruit
cd&v	: Christen-Democratisch en Vlaams
Ecolo-Groen	: Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen
Open Vld	: Open Vlaamse liberalen en democraten
DéFI	: Démocrate Fédéraliste Indépendant
ONAFH/INDÉP	: Onafhankelijk-Indépendant

Afkorting bij de nummering van de publicaties:		Abréviations dans la numérotation des publications:	
DOC 56 0000/000	Parlementair document van de 56 ^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer	DOC 56 0000/000	Document de la 56 ^e législature, suivi du numéro de base et numéro de suivi
QRVA	Schriftelijke Vragen en Antwoorden	QRVA	Questions et Réponses écrites
CRIV	Voorlopige versie van het Integraal Verslag	CRIV	Versie provisoire du Compte Rendu Intégral
CRABV	Beknopt Verslag	CRABV	Compte Rendu Analytique
CRIV	Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaalde beknopt verslag van de toezpraken (met de bijlagen)	CRIV	Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)
PLEN	Plenum	PLEN	Séance plénière
COM	Commissievergadering	COM	Réunion de commission
MOT	Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)	MOT	Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)

DAMES EN HEREN,

Uw commissie heeft dit wetsvoorstel besproken tijdens haar vergaderingen van 25 maart en 3 december 2025.

I. — PROCEDURE

Tijdens haar vergadering van 25 maart 2025 heeft de commissie beslist om, met toepassing van artikel 28.1 van het Kamerreglement, schriftelijke adviezen in te winnen. De ontvangen schriftelijke adviezen werden ter beschikking gesteld van de leden.

Tijdens diezelfde vergadering heeft de commissie eveneens beslist om de Kamervoorzitter te verzoeken om met toepassing van artikel 98.2 van het Reglement de Kamervoorzitter te verzoeken het wetsvoorstel en amendement nr. 1 (DOC 56 0149/002) voor advies voor te leggen aan de afdeling Wetgeving van de Raad van State (zie DOC 56 0149/003).

Tijdens de vergadering van 3 december 2025 heeft de commissie beslist om het wetsvoorstel betreffende de door de neutraliteit van de Staat gewaarborgde individuele vrijheden, teneinde meer bepaald de neutraliteit en onpartijdigheid van de ambtenaren van de openbare diensten van de Federale Staat te waarborgen en hun te verbieden tijdens de uitoefening van hun functie zichtbare tekens van een geloofs- of levensovertuiging te dragen (DOC 56 0428/001) aan de bespreking toe te voegen. Na een gedachtewisseling werd dit voorstel, op verzoek van de mede-indiener, de heer Denis Ducarme (MR), van de bespreking losgekoppeld.

II. — INLEIDENDE UITEENZETTING

De heer François De Smet (DéFI), indiener van het wetsvoorstel, herinnert eraan dat dit voorstel de tekst van wetsvoorstel DOC 55 3129/001 overneemt en aansluit bij het debat over het dragen van zichtbare tekens in de overheidsdiensten.

Hij stelt vast dat bij de overheidsdiensten de ter zake gangbare praktijken bij gebrek aan duidelijke regels nog steeds heterogeen zijn. Op federaal niveau blijft het dragen van tekens van een geloofs- of levensovertuiging in de backoffice nog steeds toegelaten, in het bijzonder bij Fedasil, de NMBS en de federale diensten, aangezien ter zake een rondzendbrief als enig richtsnoer geldt.

Het lid benadrukt dat de vrijheid van eredienst en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

MESDAMES, MESSIEURS,

Votre commission a examiné cette proposition de loi au cours de ses réunions des 25 mars et 3 décembre 2025.

I. — PROCÉDURE

Au cours de sa réunion du 25 mars 2025, la commission a décidé, en application de l'article 28.1 du Règlement de la Chambre, de recueillir des avis écrits. Les avis écrits reçus ont été mis à la disposition des membres.

Au cours de cette même réunion, la commission a également décidé de demander au président de la Chambre de solliciter, en application de l'article 98.2 du Règlement, de soumettre la proposition de loi et l'amendement n° 1 (DOC 56 0149/002) pour avis à la section de législation du Conseil d'État (voir DOC 56 0149/003).

Au cours de sa réunion du 3 décembre 2025, la commission a décidé de joindre à la discussion la proposition de loi LIGNE ("Libertés Individuelles Garanties par la Neutralité de l'État") relative aux libertés individuelles garanties par la neutralité de l'État, visant à assurer la neutralité et l'impartialité des agents des services publics de l'État fédéral et à interdire le port de signes convictionnels ostensibles dans l'exercice de leurs fonctions (DOC 56 0428/001). À l'issue d'un échange de vues, cette proposition a été disjointe de la discussion à la demande de son coauteur, M. Denis Ducarme (MR).

II. — EXPOSÉ INTRODUCTIF

M. François De Smet (DéFI), auteur de la proposition de loi, rappelle que celle-ci reprend le texte de la proposition DOC 55 3129/001 et qu'elle s'inscrit dans le débat sur les signes ostensibles dans l'administration publique.

L'intervenant constate que les pratiques administratives produisent encore des résultats hétérogènes faute de cadre clair. Au niveau fédéral, les signes convictionnels demeurent autorisés dans le *back office*, notamment au sein de Fedasil, de la SNCB et de l'administration fédérale, en l'absence d'autre encadrement qu'une circulaire.

Le membre souligne que la liberté de culte, de religion et de conviction constitue le principe fondamental, y

grondbeginselen zijn, ook wanneer in het openbaar uiting wordt gegeven aan politieke of religieuze ideeën en overtuigingen die storend kunnen zijn. Die vrijheid omvat het recht om tekens van een geloofs- of levensovertuiging te dragen én het recht om openlijk kritiek op die tekens te uiten. Iedere vrijheid gaat echter gepaard met beperkingen die gestoeld zijn op kernwaarden zoals veiligheid, gelijkheid of samenleven. In casu leidt het neutraliteitsbeginsel tot de creatie van een omgeving waarbinnen zichtbare geloofs- of levensovertuigingen geen plaats hebben, precies om elke zweem van bekeringsijver weg te nemen.

In bijna alle openbare ruimten en op de werkvloer blijft het dragen van dergelijke tekens toegelaten, tenzij ter zake een reglement van kracht is waardoor ze rechtmatig worden verboden. Volgens de heer De Smet zijn er slechts twee domeinen waarin de maatschappij kan eisen dat men afziet van het dragen van die tekens: in de overheidsdiensten en in het leerplichtonderwijs.

De voorstanders van een veralgemeende toelating van het dragen van tekens van een geloofs- of levensovertuiging maken vaak een onderscheid tussen uiterlijke neutraliteit en neutraliteit van handelen. De heer De Smet vindt echter dat zulk onderscheid net het wezen van de neutraliteit tegensprekt. Neutraliteit dient zichtbaar te zijn, net zoals het gerecht gerechtigheid moet uitstralen. Elke uiterlijke verschijningsvorm draagt een boodschap uit en die loskoppelen van de erbij horende handeling is zoveel als die band ontkennen. De neutraliteitsplicht voor overheidspersoneel, inclusief op uiterlijk vlak, heeft dan ook voorrang op het individuele recht om tekens van een geloofs- of levensovertuiging te dragen. Aldus wordt aan elke burger een dienstverlening gewaarborgd die vrij is van elke verwijzing naar een geloofs- of levensovertuiging.

Het levensbeschouwelijke en het politieke zijn bovendien vaak met elkaar verweven, want wanneer een teken dermate noodzakelijk lijkt dat men er tijdens de werkuren geen afstand van kan doen, krijgt het een identitaire en dus politieke dimensie, wat het verbod ervan tijdens de uitoefening van een openbare gezagsfunctie nog meer verantwoordt.

Neutraliteit garandeert de gelijkheid van alle (geloofs-) overtuigingen en vrijwaart bepaalde ruimtes van bekeringsijver. Wanneer men het dragen van ook maar één dergelijk teken toelaat, zal men ze alle moeten toelaten, waardoor de sociale cohesie nog verder zal verzwakken. Uit een interne enquête van de MIVB blijkt bijvoorbeeld dat een meerderheid van de werknemers niet wil dat het dragen van tekens van een geloofs- of levensovertuiging er wordt toegelaten en dat velen integendeel vragende partij zijn voor een bescherming tegen bekeringsijver.

compris dans l'expression publique d'idées politiques ou religieuses susceptibles de déranger. Cette liberté inclut le droit de porter des signes religieux ainsi que celui de les critiquer ouvertement. Toute liberté comporte toutefois des limites fondées sur des valeurs essentielles telles que la sécurité, l'égalité ou le vivre-ensemble. En l'occurrence, le principe de neutralité vise à instaurer un cadre exempt de toute visibilité convictionnelle afin d'éviter toute apparence de prosélytisme.

Le port de signes convictionnels reste autorisé dans la quasi-totalité de l'espace public et au travail, sauf si un règlement en justifie valablement l'interdiction. L'orateur estime que la société ne peut exiger une abstention de ces signes que dans deux domaines où la neutralité s'impose: les administrations publiques et l'enseignement obligatoire.

Les partisans d'une autorisation généralisée des signes convictionnels distinguent souvent neutralité d'apparence et neutralité des actes, mais cette distinction contredit, selon M. De Smet, la nature même de la neutralité. Une neutralité visible s'impose au même titre que la justice doit paraître juste: toute apparence porte un message et la dissocier de l'acte revient à nier ce lien. L'obligation de neutralité des agents publics, y compris dans les apparences, prime donc sur le droit individuel de porter des signes religieux. Elle garantit à chaque citoyen un service dépourvu de toute référence convictionnelle.

En outre, le religieux et le politique se trouvent souvent imbriqués: lorsqu'un signe paraît à ce point indispensable qu'il ne peut être retiré durant les heures de service, ce signe revêt une dimension identitaire et donc politique, ce qui justifie davantage encore son exclusion dans l'exercice d'une fonction d'autorité publique.

La neutralité assure une égalité entre toutes les convictions, religieuses ou non, et permet de préserver certains espaces de tout prosélytisme. Autoriser un seul signe reviendrait à ouvrir la voie à tous et à fragiliser encore davantage la cohésion sociale. Ainsi, une enquête interne de la STIB montre qu'une majorité de travailleurs ne souhaite pas l'autorisation des signes convictionnels et que beaucoup réclament au contraire une protection contre le prosélytisme.

De heer De Smet besluit zijn betoog door erop te wijzen dat er duidelijkheid nodig is en dat voor al het overheidspersoneel, ongeacht of ze in de frontoffice dan wel in de backoffice werken, zowel uiterlijke neutraliteit als neutraliteit van handelen moeten worden gewaarborgd. Aangezien de doelstellingen van het regeerakkoord ter zake vaag blijven (er wordt enkel gewag gemaakt van uniformen en kledingvoorschriften), meent hij dat het voorliggende wetsvoorstel een echte meerwaarde biedt.

III. — ALGEMENE BESPREKING

Mevrouw Catherine Delcourt (MR) stipt aan dat de toepassing van het beginsel van de neutraliteit van de Staat duidelijker moet worden omschreven. Het wetsvoorstel betreffende de door de neutraliteit van de Staat gewaarborgde individuele vrijheden, teneinde meer bepaald de neutraliteit en de onpartijdigheid van de ambtenaren van de openbare diensten van de Federale Staat te waarborgen en hen te verbieden tijdens de uitoefening van hun ambt zichtbare tekens van een geloofs- of levensovertuiging te dragen (DOC 56 0428/001), waarvan de spreekster mede-indienster is, beoogt die verduidelijking te verschaffen.

Voormeld wetsvoorstel behelst een verbod op het dragen van zichtbare tekens van geloofs- of levensovertuiging tijdens de functie-uitoefening, ongeacht of er al dan niet contact is met het publiek. Dat verbod geldt voor alle ambtenaren, ongeacht hun geslacht of overtuiging.

De spreekster is van mening dat de neutraliteit van de Staat niet alleen betrekking heeft op de onpartijdigheid van de eigenlijke beslissing. Teneinde het vertrouwen van de burgers en de gelijke behandeling te vrijwaren moet de neutraliteit ook worden veruiterlijkt. Het neutraliteitsbeginsel is gestoeld op de artikelen 10, 11 en 19 van de Grondwet en is bevestigd door de hoogste rechtscollages van het land.

De huidige regelgeving, op grond van het koninklijk besluit van 2 oktober 1937, bevat geen uniforme en bindende norm. Sinds 1937 is de samenleving sterk geëvolueerd. De culturele en religieuze diversiteit vereist expliciete, geharmoniseerde en stabiele krijtlijnen.

In het wetsvoorstel DOC 56 0428/001 wordt een duidelijke, begrijpelijke en uniforme federale norm vastgelegd. Het voorstel strekt voorts tot oplegging van de nodige terughoudendheid voor iedereen die een taak van openbaar belang uitoefent, met als doel daadwerkelijke neutraliteit te waarborgen en het principe niet-onderhandelbaar te maken.

L'intervenant conclut qu'une clarification s'impose et qu'il convient de garantir la neutralité des actes et des apparences pour tous les agents des services publics, qu'ils travaillent en *front office* ou en *back office*. Bien que l'accord de gouvernement prévoie un uniforme ou un code vestimentaire, l'intention demeure floue. Pour cette raison, l'orateur juge que la proposition à l'examen offre une réelle plus-value.

III. — DISCUSSION GÉNÉRALE

Mme Catherine Delcourt (MR) souligne la nécessité d'une application plus claire du principe de neutralité de l'État. La proposition de loi LIGNE ("Libertés Individuelles Garanties par la Neutralité de l'État") visant à assurer la neutralité et l'impartialité des agents des services publics de l'État fédéral et à interdire le port de signes convictionnels ostensibles dans l'exercice de leurs fonctions (DOC 56 0428/001), dont elle est coauteure, vise à apporter cette clarification.

La proposition DOC 56 0428/001 interdit le port de signes convictionnels ostensibles pendant l'exercice des fonctions, qu'elles soient en contact ou non avec le public. Elle concerne tous les agents, quel que soit leur genre ou leurs convictions.

L'intervenante estime que la neutralité de l'État ne se limite pas à la partialité de la décision, mais qu'elle inclut également l'apparence de neutralité afin de préserver la confiance des citoyens et l'égalité de traitement. Ce principe de neutralité repose sur les articles 10, 11 et 19 de la Constitution et a été confirmé par les hautes juridictions du pays.

La réglementation actuelle, fondée sur l'arrêté royal du 2 octobre 1937, ne définit pas de norme uniforme et contraignante. Depuis 1937, la société a considérablement évolué et la diversité culturelle et religieuse nécessite des balises explicites, harmonisées et stables.

La proposition DOC 56 0428/001 établit une norme fédérale claire, lisible et uniforme. Elle prévoit également la réserve nécessaire pour toute personne exerçant une mission d'intérêt public, afin de garantir une neutralité effective et de rendre le principe non négociable.

De heer Denis Ducarme (MR) wijst erop dat de neutraliteit van de Staat voor zijn partij al meer dan twintig jaar een belangrijk thema is. Hij benadrukt dat het regeerakkoord duidelijk bepaalt: “Iedereen heeft recht op een kwalitatieve en neutrale dienstverlening van de federale overheid. Dit betekent dat de burger de dienstverlening als neutraal ervaart bij elk contact. Het is de verantwoordelijkheid van de leidend ambtenaar om die kwalitatieve en neutrale dienstverlening te garanderen voor de eigen diensten. In dat kader zal de regering, na onderzoek en overleg met de leidend ambtenaren, een uniform of dresscode invoeren.” (DOC 56 0020/001, blz. 85)

De spreker wijst erop dat een wetsontwerp ter uitvoering van die bepaling van het regeerakkoord zou primeren op elk concurrerend parlementair initiatief. Hij is echter van mening dat het in afwachting daarvan terecht is om na twintig jaar inspanningen op dat gebied een bijkomend liberaal signaal af te geven.

De heer François De Smet (DéFI) stelt dat de Raad van State in zijn advies de voorgestelde regeling in grote lijnen onderschrijft. Hij verduidelijkt dat de Raad van State aanbeveelt het adjectief “zichtbaar” weg te laten en geen onderscheid te maken tussen het dragen van tekens van geloofs- of levensovertuiging in de front- dan wel backoffice; een algemeen verbod kan van toepassing zijn op alle ambtenaren, ongeacht hun functie. De spreker heeft de amendementen nrs. 2 tot 5 ingediend om gevolg te geven aan die aanbevelingen. Aangezien de bevoegde minister nog geen wetsontwerp heeft ingediend om de geciteerde passage uit het regeerakkoord ten uitvoer te leggen, meent hij dat zijn voorstel tot de nodige vooruitgang kan leiden.

De heer Éric Thiébaud (PS) geeft aan dat zijn fractie de doelstellingen van het wetsvoorstel steunt. Hij brengt in herinnering dat laïciteit een grondbeginsel is van zijn fractie, die overigens van plan is opnieuw een voorstel tot herziening van de Grondwet in te dienen ter verankering van het seculiere karakter van de Staat en de gevolgen daarvan, met name de onpartijdigheid van de instellingen, het primaat van de burgerlijke wetgeving, de vrijheid van geweten en het verbod op rechtsmisbruik. Er zijn al bepaalde waarborgen, maar in het licht van recente internationale overeenkomsten zijn die aan modernisering toe. In dat verband komt het erop aan de neutraliteit, billijkheid en onpartijdigheid van de ambtenaren te waarborgen, teneinde de gelijke behandeling van de gebruikers, de transparantie en de objectiviteit van de informatie en de beslissingen te garanderen, evenals bekeringsijver binnen de overheid te voorkomen en te bestrijden. Daarnaast zou een netwerk van referentiepersonen inzake neutraliteit moeten worden opgezet.

M. Denis Ducarme (MR) précise que, pour son parti, la question de la neutralité de l'État constitue un enjeu majeur depuis plus de vingt ans. Il souligne que l'accord de gouvernement indique clairement que “chacun a droit à des services neutres et de qualité de la part du gouvernement fédéral. Cela signifie que les citoyens perçoivent le service comme neutre à chaque contact. Il appartient au responsable dirigeant de garantir ce service neutre et de qualité pour ses propres services. Dans ce contexte, le gouvernement, après analyse et consultation avec les principaux fonctionnaires, introduira un uniforme ou un code vestimentaire” (DOC 56 0020/001, p. 289).

L'intervenant précise qu'un projet de loi visant à mettre en œuvre cette décision de l'accord de gouvernement primerait sur toute initiative parlementaire concurrente. Il estime toutefois qu'en attendant, il est légitime de présenter un marqueur libéral supplémentaire après vingt ans d'efforts sur cette problématique.

M. François De Smet (DéFI) estime que le Conseil d'État, dans son avis, valide globalement le mécanisme proposé. Il précise que le Conseil d'État recommande de supprimer l'adjectif “visible”, ainsi que la distinction entre le port de signes convictionnels en *front office* et en *back office*, considérant que l'interdiction générale suffit pour tous les agents, quelle que soit leur fonction. L'intervenant a déposé les amendements n°s 2 à 5 afin de donner suite à ces recommandations. Étant donné que la ministre compétente n'a pas encore présenté de projet de loi visant à mettre en œuvre le passage cité de l'accord de gouvernement, il estime que sa proposition permettra de faire avancer les choses.

M. Éric Thiébaud (PS) indique que son groupe soutient les objectifs de la proposition de loi. Il rappelle que la laïcité constitue un principe fondateur pour son groupe, qui prévoit de redéposer une proposition de révision de la Constitution afin d'y inscrire le caractère laïc de l'État et ses conséquences, notamment l'impartialité des institutions, la primauté de la loi civile, la liberté de conscience et l'interdiction de l'abus de droit. Certaines garanties existent déjà, mais elles nécessitent une modernisation au regard des conventions internationales récentes. Dans ce cadre, la neutralité, l'équité et l'impartialité des agents du service public doivent être assurées afin de garantir l'égalité des usagers, la transparence et l'objectivité de l'information et des décisions, prévenir et lutter contre le prosélytisme au sein de l'administration, et un réseau de référents neutralité doit être mis en place.

De fractie van de spreker staat weliswaar achter de doelstellingen van dit wetsvoorstel, maar is van oordeel dat een beter evenwicht moet worden nagestreefd tussen de neutraliteit van het voorkomen van de ambtenaren en de beginselen van gelijkheid en van non-discriminatie. Het verbod op het dragen van tekens van een geloofs- of levensovertuiging moet in verhouding blijven staan tot het nagestreefte doel van een neutrale Staat. Het dragen van dergelijke tekens moet worden verboden voor de ambtenaren in een gezagsfunctie en in visueel contact met het publiek. Op basis van dat algemene beginsel moet bij elk van de betrokken diensten worden nagegaan welke functies onder het verbod moeten vallen.

Daarom zal de spreker het wetsvoorstel in zijn huidige vorm niet steunen. Hij wijst erop dat hij een amendement heeft ingediend dat het standpunt van zijn fractie weergeeft.

De heer Jeroen Bergers (N-VA) geeft aan dat de neutraliteit van de overheid een belangrijk principe is voor de N-VA-fractie, dat in het regeerakkoord werd opgenomen. De spreker stelt vast dat de minister van Modernisering van de overheid een initiatief ontwikkelt met betrekking tot dit beginsel, dat in het regeerakkoord werd opgenomen. Aangezien het voorstel en de amendementen van de heer De Smet niet overeen lijken te stemmen met het advies van de Raad van State, geeft de spreker er de voorkeur aan om voort te bouwen op voorstel DOC 56 0428/001 van de MR-fractie.

De heer Franky Demon (cd&v) herinnert eraan dat voorstel DOC 55 3129/001 van dezelfde indiener in de vorige legislatuur in de commissie verworpen werd. Hij stelt dat zijn fractie zich niet kan vinden in het concept van politieke laïcité zoals de indiener voorstaat, en verwijst naar de heer Servais Verherstraeten, voormalig fractieleider voor de cd&v, die in het maandblad *Tertio* ervoor waarschuwde dat het terugdringen van geloofsbeleving radicalisering kan voeden en dat niemand volledig neutraal kan zijn.

Voor de cd&v-fractie hoeven levensbeschouwelijke tekenen niet beperkt te worden tot de privésfeer. De neutraliteit en de kwaliteit van de dienstverlening staan voorop, maar de spreker betwijfelt of dat afhankelijk is van het al dan niet dragen van religieuze of levensbeschouwelijke tekens door ambtenaren. De cd&v-fractie ondersteunt dan ook de bestaande regels voor het federaal openbaar ambt die het dragen van dergelijke tekens verbieden voor functies met een rechtstreeks publiek contact en voor gezagsfuncties zoals rechters, politie en militairen.

De spreker overloopt de ingewonnen adviezen en merkt op dat de Raad van State aangeeft dat de huidige

Si le groupe partage les objectifs de la proposition de loi à l'examen, il estime qu'un meilleur équilibre doit être trouvé entre la neutralité d'apparence des agents et le principe d'égalité et de non-discrimination. L'interdiction de porter des signes convictionnels doit rester proportionnée à l'objectif de neutralité de l'État. Le port de tels signes doit être interdit pour les agents de l'administration publique exerçant des fonctions d'autorité et en contact visuel avec le public. Sur la base de ce principe général, il convient d'examiner, pour chaque service concerné, quelles fonctions doivent faire l'objet de l'interdiction.

Pour ces raisons, l'intervenant ne soutiendra pas la proposition de loi dans sa forme actuelle. Il rappelle qu'il a déposé un amendement reprenant la position de son groupe.

M. Jeroen Bergers (N-VA) indique que la neutralité des pouvoirs publics constitue pour la N-VA un principe important, qui a d'ailleurs été intégré dans l'accord de gouvernement. L'intervenant constate que la ministre de l'Action et de la Modernisation publiques prépare une initiative à ce sujet. Étant donné que la proposition et les amendements déposés par M. De Smet ne semblent pas correspondre à l'avis du Conseil d'État, l'intervenant préfère s'appuyer sur la proposition DOC 56 0428/001 du groupe MR.

M. Franky Demon (cd&v) rappelle que la proposition DOC 55 3129/001 du même auteur avait été rejetée en commission lors de la législature précédente. Il déclare que son groupe ne peut pas adhérer au principe de laïcité politique défendu par l'auteur et cite M. Servais Verherstraeten, ancien chef de groupe cd&v, qui prévenait dans la revue mensuelle *Tertio* que restreindre l'expression de la foi risquait de favoriser la radicalisation et qu'aucun individu ne pouvait être totalement neutre.

Le groupe cd&v estime que les signes convictionnels ne doivent pas nécessairement être limités à la sphère privée. La neutralité et la qualité des services publics restent prioritaires, mais l'intervenant doute que celles-ci dépendent du port ou non de signes religieux ou philosophiques par les fonctionnaires. Par conséquent, le groupe soutient les règles existantes pour la fonction publique fédérale, lesquelles interdisent le port de tels signes pour les fonctions impliquant un contact direct avec les citoyens et pour les fonctions d'autorité comme celles de juges, de policiers et de militaires.

L'intervenant passe en revue les avis recueillis et relève que le Conseil d'État indique que la réglementation

regeling niet noodzakelijk strijdig is met de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, in tegenstelling tot wat er in de toelichting wordt beweerd. Het Centre d'Action Laïque meent dat een uitbreiding van het bestaande verbod tot alle functies mogelijk weinig coherent is met de doelstellingen van de indiener om het vertrouwen van de burger in een neutrale dienstverlening te bevorderen. De spreker onderschrijft het pleidooi van het ACV voor functionele neutraliteit en de opmerking dat een en ander via sociale dialoog nog verfijnd kan worden indien noodzakelijk.

Aangezien de minister van Modernisering van de overheid werkt aan de uitvoering van het regeerakkoord op het stuk van neutrale dienstverlening, geeft de spreker aan dat hij het voorstel niet zal steunen.

De heer Brent Meuleman (Vooruit) geeft aan dat hij het inhoudelijke debat wenst te behouden voor de bespreking van het initiatief van de minister van Modernisering van de overheid.

De heer Paul Van Tigchelt (Open Vld) merkt op dat liberale principes de Grondwet vormgeven en garanderen dat iedereen kan en mag zijn wie hij is. Een van die verregaande principes betreft de godsdienstvrijheid. Wat hem betreft mag de Staat zich niet mengen in geloofsbeleving. Hij plaatst dan ook vraagtekens bij de financiering van de erediensten op grond van artikel 181 van de Grondwet, al is dat een ander debat.

Hij verwijst tegelijk naar een tweede fundamenteel principe: de scheiding van kerk en staat. De overheid moet neutraal zijn en de vraag is tot waar die neutraliteit moet reiken. Net als de heer Thiébaud meent de spreker dat die neutraliteit minstens moet gelden voor personeelsleden die rechtstreeks contact hebben met het publiek of die in een gezagsrelatie tot het publiek staan. Gelet op het principe van godsdienstvrijheid is het evenwel aanvaardbaar dat personeelsleden zonder publiek contact religieuze tekenen dragen.

Tot slot meent de spreker dat dit wetsvoorstel enkel regels oplegt ten aanzien van federale ambtenaren, wat voor verwarring kan zorgen bij de burger, aangezien er andere regels zullen gelden voor de vele ambtenaren van de gewesten, gemeenschappen en lokale besturen. Hij stelt dan ook voor dat er overleg wordt gepleegd met de andere beleidsniveaus om een gezamenlijk wettelijk kader uit te werken.

De heer Denis Ducarme (MR) herhaalt dat hij ingenomen is met voormelde bepaling in het regeerakkoord

actuelle n'est pas nécessairement incompatible avec la jurisprudence de la Cour de Justice de l'Union européenne, contrairement à ce qui est affirmé dans les développements. Le Centre d'Action Laïque estime qu'une extension de l'interdiction existante à toutes les fonctions serait peu cohérente avec les objectifs de l'auteur, à savoir renforcer la confiance du citoyen dans un service neutre. L'intervenant souscrit à l'appel de la CSC en faveur d'une neutralité fonctionnelle et à l'observation selon laquelle le dialogue social devrait permettre d'opérer, le cas échéant, les ajustements nécessaires.

Étant donné que la ministre de l'Action et de la Modernisation publiques travaille à la mise en œuvre de l'accord de gouvernement sur la question de la neutralité des services publics, l'intervenant indique qu'il ne soutiendra pas la proposition.

M. Brent Meuleman (Vooruit) indique qu'il souhaite réserver le débat de fond à la discussion de l'initiative de la ministre de la Modernisation publique.

M. Paul Van Tigchelt (Open Vld) fait observer que les principes libéraux façonnent la Constitution et garantissent que chacun peut et a le droit d'être qui il est. L'un de ces principes fondamentaux concerne la liberté de religion. Selon lui, l'État ne doit pas s'immiscer dans la pratique religieuse. Il s'interroge donc sur le financement des cultes sur la base de l'article 181 de la Constitution, même s'il s'agit là d'un autre débat.

Il renvoie également à un deuxième principe fondamental: la séparation entre l'Église et l'État. Les autorités doivent être neutres, et la question se pose de savoir jusqu'où doit aller cette neutralité. Tout comme M. Thiébaud, l'intervenant estime que cette neutralité doit à tout le moins s'appliquer aux membres du personnel qui sont en contact direct avec le public ou qui ont une relation d'autorité avec ce dernier. Compte tenu du principe de la liberté religieuse, il est toutefois acceptable que les membres du personnel qui n'ont pas de contact avec le public portent des signes religieux.

Enfin, l'intervenant estime que la proposition de loi à l'examen n'impose des règles qu'aux fonctionnaires fédéraux, ce qui peut semer la confusion chez les citoyens, étant donné que d'autres règles s'appliqueront aux nombreux fonctionnaires des Régions, des Communautés et des pouvoirs locaux. Il propose donc de recourir à la concertation avec les autres niveaux de pouvoir afin d'élaborer un cadre juridique commun.

M. Denis Ducarme (MR) réitère sa satisfaction quant à la disposition susmentionnée dans l'accord

en merkt ten aanzien van de heer De Smet op dat diens amendementen ertoe strekken het woord “zichtbaar” te schrappen, terwijl het regeerakkoord voorziet in een uniform of dresscode. De spreker benadrukt dat dit uniform of die dresscode niet louter van toepassing zou zijn op gezagsfuncties, aangezien moet worden gewaarborgd dat de burgers bij elk contact de dienstverlening als neutraal ervaren. Derhalve moedigt hij de minister aan om verdere stappen te zetten in dit dossier.

De heer Ducarme wijst erop dat opkomen voor de neutraliteit van de Staat wat hem betreft een langdurig engagement inhoudt. Aangezien nog niet alle adviezen over het wetsvoorstel van de heer De Smet werden ontvangen, acht de spreker het gezien het gevoelige onderwerp voorbarig om tot stemming over te gaan. Hij kondigt aan dat hij zijn voorstel zal loskoppelen mocht om een dergelijke stemming worden verzocht.

De heer François De Smet (DéFI) is van oordeel dat er niets liberaler is dan een neutrale Staat. Het gaat er niet om de vrijheid van godsdienst of overtuiging te beperken, maar om te voorkomen dat een overtuiging voorrang krijgt boven een andere. Volgens hem ligt het belang van een regeling die van toepassing is op alle ambtenaren, of ze nu frontoffice dan wel backoffice werken, ook in de bescherming van de ambtenaren onderling. Hij wijst erop dat op andere beleidsniveaus gelovige ambtenaren zelf om een algemene norm hebben gevraagd, om aldus paal en perk te stellen aan bekeringsijver die tot interne spanningen leidt.

Voorts zou een functiegebonden verbod de interne mobiliteit beperken, aangezien het ambtenaren zou beletten van backoffice naar frontoffice over te stappen of hen zou dwingen hun voorkomen aan te passen.

De spreker is van oordeel dat het regeerakkoord veeleer een dresscode dan een uniform voorstaat. Aangezien cd&v zich verzet tegen een uitbreiding van het verbod, blijkt uit de ingenomen standpunten dat de meerderheid nog geen echt debat heeft gevoerd over de neutraliteit van ambtenaren. Derhalve vindt de spreker dat er een reëel risico bestaat dat er tegen het einde van de zittingsperiode geen vooruitgang zal zijn geboekt. Hij is van oordeel dat tijdens de vorige zittingsperiode de strategie om andere adviezen af te wachten tot gevolg heeft gehad dat soortgelijke voorstellen zijn vastgelopen. Hij vindt dan ook dat er een signaal moet worden gestuurd en zal zijn tekst ter stemming voorleggen.

de gouvernement et fait remarquer à ce sujet que M. De Smet, dans ses amendements, supprime le mot “visible”, alors que l’accord de gouvernement prévoit un uniforme ou un code vestimentaire. Il souligne que cet uniforme ou ce code vestimentaire ne concerne pas uniquement les fonctions d’autorité, afin d’assurer que les citoyens perçoivent le service comme neutre à chaque contact. Il encourage dès lors la ministre à avancer sur ce dossier.

M. Ducarme rappelle que la défense de la neutralité de l’État constitue pour lui un engagement de longue durée. Comme tous les avis relatifs à la proposition de loi de M. De Smet n’ont pas encore été reçus, il estime qu’il est prématuré de passer au vote, compte tenu de la sensibilité du sujet, et annonce qu’il disjoindra sa proposition si un tel vote était demandé.

M. François De Smet (DéFI) estime qu’il n’existe rien de plus libéral que la neutralité de l’État. Il ne s’agit pas de restreindre la liberté de religion ou de conviction, mais d’éviter qu’une conviction puisse prendre le pas sur une autre. À ses yeux, l’intérêt d’un dispositif applicable à tous les agents, qu’ils exercent une fonction en *front office* ou en *back office*, réside aussi dans la protection des agents entre eux. Il rappelle que, dans d’autres niveaux de pouvoir, des agents croyants ont eux-mêmes demandé une norme générale pour limiter les comportements prosélytes qui créent une pression interne.

En outre, une interdiction par fonction aurait pour conséquence de restreindre la mobilité interne, puisqu’elle empêcherait les agents de passer de *back office* en *front office* ou contraindrait les agents à adapter leur apparence.

L’orateur estime que l’accord de gouvernement évoque un code vestimentaire plutôt qu’un uniforme. Comme le cd&v s’oppose à une extension de l’interdiction, les positions exprimées montrent que la majorité n’a pas encore mené de véritable débat sur la neutralité des agents. Il estime dès lors qu’il existe un risque réel qu’aucune avancée n’intervienne d’ici la fin de la législature. Il juge que la stratégie d’attendre d’autres avis a conduit, lors de la législature précédente, à l’enlisement de propositions similaires. Il considère donc qu’un signal doit être envoyé et soumettra son texte au vote.

IV. — ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

Artikel 1

Dit artikel bepaalt de constitutionele grondslag van het wetsvoorstel. Er worden geen opmerkingen over gemaakt.

Art. 2

Dit artikel definieert verschillende begrippen.

De heer François De Smet (DéFI) dient amendement nr. 4 (DOC 56 0149/004) in, dat ertoe strekt de bepaling onder a) te vervangen, teneinde het onderscheid tussen back- en frontoffice weg te laten, overeenkomstig het advies van de Raad van State. Voor het overige wordt verwezen naar de algemene bespreking en de verantwoording bij het amendement.

De heer François De Smet (DéFI) dient amendement nr. 3 (DOC 56 0149/004) in, dat ertoe strekt de bepaling onder c) te vervangen, teneinde rekening te houden met het advies van de Raad van State om het kwalificerende adjectief “zichtbaar” uit de definitie van teken van een geloofs- of levensovertuiging weg te laten. Voor het overige wordt verwezen naar de algemene bespreking en de verantwoording bij het amendement.

Art. 3

Dit artikel verduidelijkt de verplichting tot objectieve neutraliteit en het verbod voor elke ambtenaar om zichtbare tekens van een geloofs- of levensovertuiging te dragen.

De heer Éric Thiébaud (PS) dient amendement nr. 1 (DOC 56 0149/002) in, dat ertoe strekt het artikel te vervangen, teneinde het dragen van tekens van een geloofs- of levensovertuiging in de publieke sector te verbieden voor alle ambtenaren die bekleed zijn met een gezagsfunctie, met andere woorden een functie met beslissings- en dwangbevoegdheden, en die visueel contact hebben met het publiek. Voor het overige wordt verwezen naar de algemene bespreking en de verantwoording bij het amendement.

De heer François De Smet (DéFI) dient amendement nr. 5 (DOC 56 0149/004) in, dat ertoe strekt het woord “zichtbaar” te schrappen, in navolging van de voorgestelde wijziging van artikel 2, c).

IV. — DISCUSSION DES ARTICLES

Article 1er

Cet article fixe le fondement constitutionnel de la proposition de loi. Il ne donne lieu à aucune observation.

Art. 2

Cet article définit différentes notions.

M. François De Smet (DéFI) présente l'amendement n° 4 (DOC 56 0149/004) tendant à remplacer le a), en vue de supprimer la distinction entre le “front office” et le “back office” conformément à l'avis du Conseil d'État. Pour le surplus, il est renvoyé à la discussion générale et à la justification de l'amendement.

M. François De Smet (DéFI) présente l'amendement n° 3 (DOC 56 0149/004) tendant à remplacer le c), en vue de supprimer l'adjectif qualificatif “visible” de la définition d'un signe convictionnel, conformément à l'avis du Conseil d'État. Pour le surplus, il est renvoyé à la discussion générale et à la justification de l'amendement.

Art. 3

Cet article précise l'obligation de neutralité objective et l'interdiction du port de signes convictionnels visibles pour tout agent.

M. Éric Thiébaud (PS) présente l'amendement n° 1 (DOC 56 0149/002) tendant à remplacer l'article, en vue d'interdire le port de signes convictionnels dans le secteur public à tous les agents qui exercent des fonctions d'autorité, c'est-à-dire des fonctions de décision et de contrainte, et qui sont en contact visuel avec le public. Pour le surplus, il est renvoyé à la discussion générale et à la justification de l'amendement.

M. François De Smet (DéFI) présente l'amendement n° 5 (DOC 56 0149/004) tendant à supprimer le mot “visible”, à la suite de la modification proposée de l'article 2, c).

Opschrift

De heer François De Smet (DéFI) dient amendement nr. 2 (DOC 56 0149/004) in, tot wijziging van het opschrift van het wetsvoorstel, teneinde het kwalificerende adjectief “zichtbaar” weg te laten, in navolging van de voorgestelde wijziging van artikel 2, c). Voor het overige wordt verwezen naar de algemene bespreking en de verantwoording van het amendement.

V. — STEMMINGEN

Artikel 1 wordt verworpen met 11 tegen 2 stemmen en 1 onthouding.

*
* *

Derhalve wordt het gehele wetsvoorstel als verworpen beschouwd.

De rapporteur,

Jeroen Bergers

De voorzitter,

Ortwin Depoortere

Intitulé

M. François De Smet (DéFI) présente l'amendement n° 2 (DOC 56 0149/004) tendant à modifier l'intitulé de la proposition de loi en vue de supprimer l'adjectif qualificatif “visible”, à la suite de la modification proposée de l'article 2, c). Pour le surplus, il est renvoyé à la discussion générale et à la justification de l'amendement.

V. — VOTES

L'article 1er est rejeté par 11 voix contre 2 et une abstention.

*
* *

Par conséquent, l'ensemble de la proposition de loi est considéré comme rejeté.

Le rapporteur,

Jeroen Bergers

Le président,

Ortwin Depoortere